

Pavel Israel Repper - 7 let

Od 1. ledna 1939 museli všichni Židé povinně přijmout doplňující jméno Israel (pro muže) a Sara (pro ženy)

Příběh Pavla Repera

Když se před několika lety Ing. Pavel Repper stěhoval z Pekařské ulice na Lazeckou, dostaly se mu do ruky papíry, kresby a dokumenty, které souvisí s jeho internací v terezínském ghettu. „Měl jsem je předtím někde postrkané. Dal jsem je teď na jednu hromádku, a když jsem se přestěhoval, roztřídil jsem je a sestavil z nich album s popisky. Vždycky jsem měl sběratelské sklony, nic jsem ne zahazoval, řadu věcí jsem v Terezíně posbíral,“ řekl, když jsme se domluvili, že mi o sobě a své sbírce něco řekne.

Dětství

Narodil jsem se v březnu 1932, bydleli jsme tehdy ve Starých Hodolanech, v Hodolanské ulici č. 7. Tatínek Jakob Repper tam měl obchod textilem. Asi po roce obchod opustil. Nakonec pracoval až do listopadu 1940 jako obchodní zástupce na provizi u bratří Vojtěchovských v lisovně umělých hmot. Přestěhovali jsme se na Ostravskou ulici č. 33, kde jsem žil s rodiči až do svých deseti let, než jsme všichni tři odjeli 8. července 1942 transportem

AAo z Olomouce do Terezína. Ten dům už neexistuje, vzal za své, když se budovalo olomoucké autobusové nádraží.

Židovskou tradici udržovala u nás moje maminka Ester. Pocházela ze zbožné rodiny, její otec byl ostravský kantor Schulsinger. Pamatuji si dědečka jako fousatého pána s širokým kloboukem. A maminčin bratr Jindřich Schulsinger byl poslední rabín v Hodoníně, studoval na rabínském semináři v Budapešti a filozofii na vídeňské univerzitě. Za I. světové války sloužil jako polní rabín na italské frontě, pak působil i v Ostravě, rakouském Linzi a jugoslávském Djakovu. Na hodonínský rabinát přišel v roce 1928 a funkci rabína zde zastával až do nacistického zákazu židovských bohoslužeb v roce 1941. Zemřel v Osvětimi i s dcerou Věrkou.

Maminka na šábes zapalovala svíčky na dvou mosazných svícnech, dodnes je mám. Pekla také barches, ale košer jídlo jsme neměli, ani jsme se před jídlem nemodlili. Když byly vysoké svátky, tak do synagogy chodila většinou maminka. Tatínek moc ne, i když pocházel z kompletní židovské rodiny. Dědeček Repper byl Žid, který přišel odněkud z Východu v době, kdy se v Olomouci stavělo železniční nádraží. Tehdy se Hodolany rozrůstaly o nové přistěhoválce. Tady se dědeček Repper oženil, měli sedm dětí. Byla to taková normální proletářská židovská rodina. Tatínek se narodil v Nových Hodolanech.

Doma jsme mluvili jak německy, tak česky, jak bylo v Olomouci zvykem, dokonce se to míchalo. Když si někdo nemohl vzpomenout, jak se něco řekne česky, tak to řekl německy. Německy mluvila spíš maminka. Měla střední školu - obchodní školu v Ostravě. Ta škola byla německá, tak se jí němčina víc vryla. Tatínek sice taky chodil do německé měšťanky, ale protože byl z Hodolan, což bylo čistě české prostředí, tak od dětství mluvil česky.

Já jsem začal v září 1939 chodit v Hodolanech do české školy. V průběhu docházky do druhé třídy mě měli podle nějaké vyhlášky vyhodit, ale v tichosti mě nechali ve škole až do června, a tak jsem mohl druhou třídu dokončit.

Měli jsme přísný zákaz učení. Výuku židovských dětí pak zajišťovala Židovská náboženská obec. Organizovala to tak, že zřizovala kroužky po pěti šesti dětech, zajistila učitele, kteří byli postiženi stejně jako děti. Já jsem chodil k paní učitelce Rischawé, původně se jmenovala Schlesingerová. Vzala si pana Maxe Rischawého, soudního radu, na kterého si nevzpomínám. Bydleli Na Šibeníku č. 40. Museli jsme být opatrní, když jsme se blížili k jejímu bytu, aby nás nikdo nezpозoroval. Přicházeli jsme ve dvojicích, s časovým odstupem, takže jsme se scházeli třeba i tři čtvrtě hodiny. Rozhlíželi jsme se, pak jsme rychle přešli k domovním dveřím a zazvonili. Pamatuji si, že vchod byl vysoko nad úroveň chodníku, muselo se vyjít po strmých schodech nahoru.

U dveří nebo u okna vždycky někdo hlídal, jestli náhodou někdo nejde, bylo tehdy také dost uduvačů. Nesměli jsme mít žádné psací potřeby. Někjaké tužky a sešity nesměly být v bytě vůbec k dispozici, aby nás, kdyby tam vtrhlo Gestapo, nemohli obvinít, že se učíme. Na to byl okamžitý trest, zatčení, koncentrák. Tak jsme si jen jako hráli, učitelka nám jenom povídala a my jsme mohli ústně odpovídat. I násobilku jsme se učili jen ústně. Také jsme něco lepili, modelovali z papíru, vypadalo to spíš jako ve školce. Přitom jsme se ale dozvídali řadu věcí.

Se mnou do kroužku docházel Jiří Spitz, ten bydlel v Laudonce, dnes je to Komenského ulice. Jeho otec byl myslím profesor na gymnáziu.

Pak tam chodil Heinz Triescher, říkali jsme mu Hajnda, celým jménem se představoval Heinz Ezra Triescher. Triescherovi přišli do Olomouce z Třebíče, bydleli v Zeyerově ulici. Jednu dobu jsem k nim chodil, protože jsme se nemohli nikde jinde scházet než v bytech nebo někde venku ve volném terénu, ani v parku to nešlo.

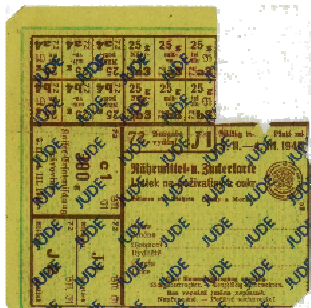
Pak tam chodila Eva Wachsmannová, moc hezká holka to byla. Měla ještě o tři čtyři roky staršího bratra a ten se učil holíčem. Ukazoval mně, jak se správně stříhá nůžkami. Wachsmannovi byli velice příjemní, vzdělání lidi. Pak se tam ještě objevoval Polda Spitz, syn pana Spitze, který byl pekařem, dokonce i v Terezíně.

Všichni, co se u paní učitelky scházeli, zahynuli. Děti i jejich rodiče. Z toho kroužku jsem přežil jenom já a paní učitelka Rischawá. Paní učitelku jsem potkal v pětáctýřicátém tady v Olomouci na Žižkově náměstí. Poznali jsme se a ona mi říkala, že se vrátila sama a chystá se emigrovat do Francie. Od té doby jsem o ní neslyšel.

S návštěvou kroužku souvisí také má tehdejší četba. Tajně jsme si totiž mezi sebou půjčovali všechny knížky, které jsme měli. Četl jsem klukovské knížky, například Václava Rezáče, ale také knihy Emila Holana. To byl Žid, psal knížky o technice, např. *Plným plynem do světa techniky*. Emila Holana jsem potom potkal v Terezíně. Ptal se mě, tehdy desetiletého, co čtu. Tak jsem mu jmenoval řadu jeho knížek. Nemohl uvěřit, že jsem to všechno přečetl, byly to tlusté knihy. Říkal, že to psal pro starší chlapce, tak asi čtrnáctileté.

Mě literatura o technice jednak zajímala, jednak naše čtenářské možnosti byly tak omezené, že jsme prostě četli všechno. Jiná možnost zábavy nebyla, žádné kino, žádná společnost, žádné bruslení, prostě nic. Děti se proto zajímaly o cokoliv a možná četly i knihy pro dospělé.

Protektorát nepřinesl jen nové peníze, protektorátní koruny, ale také potravinové lístky a šatenky. Lístky pro Židy byly přetištěny slovem JUDE.

Nakupovat jsme směli jen v obchodě se smíšeným zbožím na tehdejším Chelčického náměstí v Hodolanech. Obchod patřil Cecilii Weinsteinové, pracoval u ní také Markus Eisemann. Směli jsme tam nakupovat jen ve stanovené hodiny.

Dům na Ostravské 33 patřil panu Noháčkoví. Z nájemníků jsme se stýkali hlavně s Půlpánovými. Pan Jindřich Půlpán byl velitelem hodolanské policejní stanice, celé Hodolany mu říkaly pane veliteli. Byl za protektorátu aktivní v podzemním hnutí. Bohužel ho chytili, byl zatčen a popraven v Breslau, ve Wroclavi.

To se ale stalo až poté, co jsme se s Půlpánovými v dvaatřicátém roce rozcházel. Věděli jsme o jejich smýšlení, protože jsme každý večer chodili k nim poslouchat Londýn. Bydleli o patro výš a vždycky zaťukali smetákem na podlahu. My jsme se potom potmě plížili po schodech nahoru, aby nás nikdo neviděl. Mně bylo tehdy sedm osm let, poslouchal jsem s rodiči a Půlpánovými Londýn, seděl jsem jako dítě pod stolem. Tak jsem slyšel Beneše z exilu, Jana Masaryka, Voskovce a Wericha, znal jsem všechny ty hlasy. Poslouchali jsme pod pohružkou, že poslech cizích stanic se trestá smrtí, jak to hlásala cedulka na přijímači.

Do Terezína

Když jsme potom odcházeli do Terezína, tak jsme si u Půlpánů schovali nějaké věci, co tak lidi mají. My jsme žádný zvláštní majetek neměli. Bydleli jsme ve dvoupokojovém bytě, tak jsme u Půlpánů nechali povlečení, pár obrázků, nějaký tepich a podobně. Stříbro, rádio a hudební nástroje jsme museli odevzdat už dřív. Když jsme předávali klíče od bytu, tak tam ještě něco zůstalo, včetně nábytku.

Že pojedeme do Terezína, jsme věděli už několik týdnů předem. Jako ve všech židovských rodinách koupili rodiče vulkánfibrové kufry a ty pomalu zaplňovali. Měli jsme je na skříních v ložnici.

Jednou v noci, bylo to po atentátu na Heydricha, k nám vtrhli na domovní prohlídku esesáci nebo policie, byli v uniformách s přílbami. Zajímali se, proč máme ta zavazadla. Tatínek jim řekl, že jsme Židé, že se připravujeme na transport do Terezína. Jejich velitel na to nic neřekl, otočili se a odešli. Dál se o nás nezajímali.

U svého kamaráda pana Ericha Paxy, který měl v Hodolanech železářství, nakoupil tatínek ešusy, kapesní nůž a další potřebné věci. Syn pana Paxy byl zase můj kamarád. Maminka nám na esšálky ušila plátěné pytlíky. Ten svůj jsem z piety zachránil, když jsme se vraceli z Terezína, protože mi v něm maminka posílala v Terezíně jako delikatesu sušené kůrky od chleba.

Příprava na transport, to bylo hektické období, žili jsme životem běžné rodiny a z ničeho nic jsme měli všechno opustit, všechno odevzdat a vybavit se jako skauti na cestu do neznáma. Já jako kluk jsem to tehdy ale ještě tak neprožíval.

Do Terezína jsme se chystali v domnění, že tam budeme prostě žít, rodiče počítali s tím, že tam budou manuálně pracovat.

Spousta lidí, hlavně obchodníci, se přeškolovali, asi jako kdyby měli jet do Palestiny budovat kibuc. Někdo se honem učil holičem, někdo stolařem nebo nějakým jinému řemeslu.

Pytlík, který nám maminka ušila na esšálky

Terezín

Přijeli jsme do Bohušovic, tehdy ještě nebyla hotová trať vlečky k Terezínu. Každý transport šel do tzv. šlojsky (Schleusse), do jedné z kasáren na obvodu tábora. Odtamtud jsme se podle věku a pohlaví stěhovali do vymezených prostorů. Karikaturu šlojsky jsem si v Terezíně nakreslil, do šlojsky na ní vstupuje nějaký pan Maier s kufrem a batohem, ven vychází jen v podvlékačkách, které si přidržuje, aby mu nespadly.

Při příchodu do Terezína dostal tatínek do občanského průkazu a já do rodného listu razítka Ghettoisiert. Byl to esesácký pojem, znamenal, že jsme byli "ghettoizováni".

Záhy po našem příchodu do Terezína začaly odjíždět transporty, to lidi hodně šokovalo. Ne že by si mysleli, že jdou na smrt, to nemohli vědět. Informace, které jsme dostávali od Němců, byly vždycky jen ty nejnужnější. Ale každý hned

za začátku věděl, že když se jede do Polska, že to bude horší. Už z doby míru jsme věděli, že Polsko na tom bylo proti Československu ekonomicky o hodně hůř, tak se dalo předpokládat, že tam bude větší bída.

Tatínkův bratr Edmund byl v Terezíně o pár měsíců dřív, přijel z Brna transportem Ai už na jaře. Počítal s naším příchodem a měl už vyhlédnutou práci pro sebe i pro tatínka. Nejdřív oba nastoupili na stavbu vlečky z Bohušovic do Terezína. Tam jsem tatínka několikrát našel, jak kopá krumpáčem. Když se pak vlečka dostavěla, šli oba bratři stavět krematorium. Během stavby se dohodli, že až bude krematorium dostavěné, zůstanou v topičské partě. Těch part potom bylo víc, protože denně umíralo snad sto lidí, takže se u pecí střídaly tři směny po čtyřech lidech. Tatínka práce u pece zachránila od transportu. Jednou už byl dokonce ve vagonu, když dozírající esesák, lagerinspektor Bergel, zjistil, že u čtvrté pece chybí Repper, zaběhnutý topič. Ptal se, proč není na svém místě. Od druhé pece strýc Edmund hlásil, že tatínek je v transportu. Bergel se vrátil do Terezína, tatínka vytáhl z vagonu ven a poslal ho k peci, aby pokračoval v práci. Byla to šílená náhoda, samozřejmě místo tatínka nastoupil do transportu někdo jiný.

Později, když se ghetto zmenšovalo a lidí bylo čím dál méně, nebylo už tolik mrtvých, tak se snižoval stav topičů a nakonec zůstala u peci jenom ta parta s tatínkem a strýcem. Ti ostatní šli všichni do transportu, tak ty to nezachránilo. Takže se nedá říct, že kdo byl topič, tak se zachránil. Muselo k tomu být štěstí. A pan Birmann z Ostravy, topič z tatínkovy party se sice vrátil domů, ale brzy po válce se oběsil.

Mám ve své sbírce židovské hvězdy, které jsme museli nosit. Tatínkova je mezi nimi poznat, je tmavší, očouzená od pece v krematoriu.

Maminka bydlela s německými Židovkami v bloku L 208 v pokoji č. 122. V roce 1944 mi její spolubydlící napsaly veršované blahopřání k narozeninám. K tomu mi daly dárek, prasátko s kostkami, které si některá z nich vzala do Terezína; mám ho dodnes. Pak šly všechny do transportu a nikdy se nevrátily.

Maminka pracovala ve slídárně, loupala slídu. Němci používali slídu jako izolační materiál do elektrických přístrojů. Maminka byla skupinářka - Vorarbeiter. Zapisovala denní výkon žen ve své skupině. Jeden list se jmény žen psaný maminčinou rukou se mi podařilo zachránit. Slídárna byla po určitou dobu prohlášena válečně nezbytným provozem - kriegswichtig. Kdo pracoval v kriegswichtig provozu, byl chráněný před transportem. Nebyl ovšem chráněný ani předtím, ani později, ale právě jen po tu dobu. Němci byli racionální. Kousky té naloupané slídy mám. Z jednoho plátku jsem ještě v Terezíně, těsně po osvobození, vystříhal srdíčko a pomaloval je jako památku na tu dobu.

Srdíčko na slídě
kresba R. P. 1945

Děti v Terezíně

Moc si už na děti, s kterými jsem se v Terezíně stýkal, nepamatuju, jen na některé. Především to byl můj bratranec Jiří Repper, syn strýce Edmunda, ke konci války jsme byli spolu skoro denně. Teď žije na Floridě. Oženil se se Stellou Brolovou z Prostějova. Píšeme si každoročně přání k Vánocům. Na mé poslední neodpověděl, tak nevím, co s nimi je.

Kamarádil jsem také s Hanušem Englem, bratrem Edity Weissové, která žije ve Vídni. Byl asi o dva roky starší než já, bohužel v říjnu 1944 odjel i se svým otcem transportem do Osvětimi, odkud se nevrátili.

Pak, ke konci války, jsem se kamarádil s Rutkou Steinovou, dcerou docenta Steina, očního lékaře z Brna. Rutka, pokud nezemřela, žije v Izraeli, už druhým rokem mně ale neodepisuje na e-mail. Po převratu v roce 1989 tady několikrát byla. Celá rodina, Rutka i její rodiče, přežili tak jako my. Zřejmě díky tomu, že docent Stein byl evropská kapacita a esesáci si nechávali od něho ošetřovat zrak.

V roce 1945 přišli do Terezína bratři Petr a Jirka Brochovi. S Petrem jsme se znali už z Olomouce, ale blíž jsme se poznali v Terezíně. Po válce, když jsem jezdil o prázdninách na ozdravný pobyt do Ostravice, tak jsem s bratry Brochovými sdílel pokoj. Byli to velice příjemní, společenší a veselí hoši.

V Terezíně jsem se potkával také se známým Fredy Hirschem, mluvili jsme spolu, ale on byl ve styku se všemi dětmi, šlo o běžný kontakt. Předcvičoval nám na šancích. Byl velice oblíbený. Všechny děti se na něho upnuly, byl to charizmatičtější člověk. Jeho osud je dnes dostatečně známý. Nakreslil jsem obrázek s prostorem vyhrazeným pro děti, kde jsme s Fredy Hirschem cvičili. Přes hradní příkop byl vidět vodojem.

Znal jsem se také se Zdeňkem Ornestem, byl o tři roky starší než já. V Terezíně se mu říkalo Orče. Tak také podepisoval své básně v časopise Vedem, který vydávali kluci v heimu, v Domově I, v objektu L 417. Po válce, od roku 1951, hrál Zdeněk v olomouckém divadle. Navštívil mě jednou v Pekařské ulici, přivedl ho Pavel Neumann. V té době jsme se stýkali, ale nijak intenzivně, Ornest se pohyboval v jiném okruhu lidí než já. V Olomouci se oženil, vzal si medičku Alenu Smolkovou. Poté co odešli do Prahy, jsem o něm už nevěděl. Zdeněk mi jednou říkal, že mám nějaké dvě kresby ve sbírce Motýli tady nežijí, ale nenašel jsem je tam, nebo jsem je už nepoznal.

Terezínské dětské časopisy se mi dostaly do ruky, ale když je chlapci vydávali, už jsem v heimu nebyl. Jsem totiž odmalička hrozný individualista, mně se tam vůbec nelíbilo. V jedné místnosti bylo dvacet třicet kluků a jeden madrich, vedoucí, je měl všechny na povel. Jíst se chodilo hromadně, zpátky hromadně, k tomu se pískalo na píšťalku, komandovalo se, pozor - pohov. Bylo to jistě nutné, u dveří se střídaly hlídky, aby, když se v místnosti něco konalo, zavčas informovaly, že se blíží esesáci. Jiná možnost nebyla, ale mně to nevyhovovalo. Nikdy jsem neměl smysl pro táborový život.

Terezínský vodojem, pohled z šancí
Dětská kresba Pavla Reppera

Odchod z L 417

V Terezíně vypukla epidemie spály a řada kluků odcházela na marodku. Když epidemie končila, tak jsem spálu chytl ještě já. To už byli skoro všichni zpět, pár kluků umřelo, protože se spála v terezínských podmínkách nedala léčit. Jediným prostředkem bylo ležet v teple na marodce, snad tam měli nějaký aspirin, nevím. Z marodky jsem psal mamince česky, odpovídala mi německy, tatínek se na její dopisy připodepisoval. Korespondence se týkala hlavně jídla, ale také mých obav z transportů do Polska.

Když jsem se měl vrátit z marodky, rodiče za mnou chodili na střídačku pod okno. Ulice ghetta se otevřely a rodiče mi říkali, jestli chceš, běž někam na blok, nemusíš se vracet, nikoho to nezajímá.

Tak jsem se potom sbalil a přímo z marodky jsem šel jsem do bloku L 235, kde bydleli Olomoučáci. Ubytoval jsem se a nikdo se mě na nic neptal.

Tak jsem z heimu L 417, z toho chlapeckého domova, odešel. Nikdo mě teď už nehlídal, nekomandoval, nikdo mi neříkal, co mám dělat. Začal jsem žít typickým terezínským životem. Sháněl jsem, co bylo zapotřebí, brambory k jídlu, uhlí na zahřátí.

Ti, co zůstali v heimu a měli vztah k literatuře, začali vydávat časopisy. Ovšem vpadly jim do toho transporty, mnozí byli odvezeni, a zas přicházeli noví kluci. Proto ty časopisy neměly dlouhé trvání, byla jich celá řada, nejenom *Vedem*. Jenomže rychle zanikaly. Pamatuji se, že jeden časopis se jmenoval *Punťa*.

Když jsem opustil chlapecký domov, začal jsem prolézat dvorky, snažil jsem se Terezín poznat. Kreslil jsem si do-

konce plánek celého města, ale někde se ztratil. Mně se to moc líbilo, protože jsem se mohl pohybovat podle své vůle.

Kabarety

A při těch průzkumech jsem občas narazil na kabarety. Jednu dobu byly v Terezíně povoleny večerní zábavy. Němci tomu říkali *Freizeitgestaltung*. Taková zábava byla samozřejmě časově omezená, bývalo to k večeru, na některém dvorku bylo improvizované pódium, jinde nějaký umělec vystoupil na studni. Herců a kabaretiérů bylo v Terezíně hodně, přišli z Vídně nebo z Německa. Většinou něco povídali nebo zpívali vlastní kuplety. Snažili se tak přežít. Samozřejmě jsem poslouchal, jeden kabaret měl dokonce tahací harmoniku, hrál na ni nějaký Čech, zpívali zase Němci, bylo to docela zábavné, texty byly většinou parodické. Připomínalo mi to Voskovce a Wericha, které jsme poslouchali z rádia u Půlpánů.

Pamatuji si na německou kabaretiérskou dvojici Ernsta Morgana a Boby Johna. Ernst Morgan dodával vysvětlení ke svému příjmení: *Grosses M - kleines Organ*.

Jednu část jejich kupletu jsem se pokusil před časem po paměti rekonstruovat. Oba herci měli na hlavě buřinky, kterými se na začátku a na konci každé sloky, při setkání a rozloučení, zdravili:

*Wie gehts ihnen Herr Fröhlich
Wie gehts ihnen Herr Schön
Ich danke so allmählich
es könnt ma besser gehn*

*Was gibt es heute neues
... ???*

*In der Küche war Kontrolle
von neunundzwanzig Herrn
Warum so viel auf einmal
Die essen olle gern
Dazu noch der Menagedienst
Menagekomission
der Chefkoch und die Köche
samt Gattin Tochter Sohn*

*Was bleibt für uns dann übrig
Was die andern lassn stehn
Auf Wiedersehn Herr Fröhlich
Auf Wiedersehn Herr Schön!*

Pak najednou přišel příkaz, že se to musí zarazit, a všichni ti umělci šli do transportu. To se odehrálo během jednoho dvou dnů. Ještě jsem zaslechl nějaké ty kabaretiéry, jak se bavili mezi sebou, a jako kluk jsem pochopil, že skončili. Taky to tak dopadlo. (*Ernest Josef Morgenstern, uměleckým jménem Ernst Morgan, narozený 19. 8. 1897 ve Vídni, válku přežil, zemřel v roce 1957 v New Yorku, NY, pozn. red.*)

**Ilustrace Pavla Reppera k písni
Mein Dienst ist schwer**

byl to moc hezký chlapec, vysoký, snědý, měl černé kudrnaté vlasy, typický židovský kluk. Tak ho ještě víc načernili. Jenomže ty, kteří se sólově objevovali v šotech, zařadili potom hned do transportu, Hanuše také.

Lidi věděli, že to filmování je fraška, ale říkali si, že je lepší, když takhle blbnou, než aby nás zabijeli. Když měla komise Mezinárodního Červeného kříže, začalo zkrášlování města, *Stadtverschönerung*, chodníky se drhly rejžáky, stěhovaly se kaválce od oken, aby nebyly zvenku vidět, v ulicích, kterými měla komise projít, se věšely do okýnek v přízemí záclonky. Na náměstí vysázeli obrovský trávník, předtím tam byl jenom šterk a bylo to zadrátováno ostnatým drátem. Postavili tam hudební pavilon.

Před příchodem komise byla pro děti zřízena dětská kuchyně, *Zentrale Kinder Küche*. Měla demonstrovat zvýšenou péči o děti, dostali jsme lístky, *Essenkarte*, ale kuchyně byla v provozu jen asi dva měsíce.

Na náměstí také zřídili banku. Každý vyfasoval nějakou částku, mohl si za ni koupit tak nanejvýš hořčici, když to dobře šlo. Ty peníze, *Ghettogeld*, pak vůbec nebyly funkční, zůstaly tam.

Tehdy byli lidi rádi, že se děje něco, co se dá přežít.

Z bloku L 235 do terezínského pivovaru

**Líc a rub blahopřání
Emila Guta**

**k Pavlovým jedenáctým narozeninám psané
rukou Miloše Guta (Dobrého)**

Vzpomínám si, že jsem viděl i nějakou operetu, *Das Ghetto-Mädel* se jmenovala. Nikde jsem se o tom nedočel, v žádných historických studiích jsem na to nenarazil. Hrála se na zadním dvoře Sudetských kasáren, kde bydlel tatínek. Protáhl jsem se tam nějakým oknem. Opereta začínala písni *Mein Dienst ist schwer*, děvčata zpívala a tančila se služebními čepicemi vypůjčenými od Ghetto-wache na hlavě. Udělalo to na mě dojem, nakreslil jsem spícího strážného a obrázek jsem nazval podle úvodní písně.

Populární byl v Terezíně i tento popěvek:

*Mein Vater ist im Ältestenrat,
já jsem rád, já jsem rád,
já jsem rá-ád!*

Filmování

Když nacisti připravovali propagační film o městě, které „Hitler daroval Židům“, filmovali také provozovnu slídárny, kde pracovala maminka. Nalíčili ji, lépe oblékli, seděla na kraji dlouhého stolu, na kterém ženy loupaly slídu.

V jednom záběru vystupoval také Hanuš Engel, ten můj kamarád,

**Essenkarte Pavla Reppera
Z.K.K. - Zentrale Kinder Küche
fungující po dobu inspekce ČK**

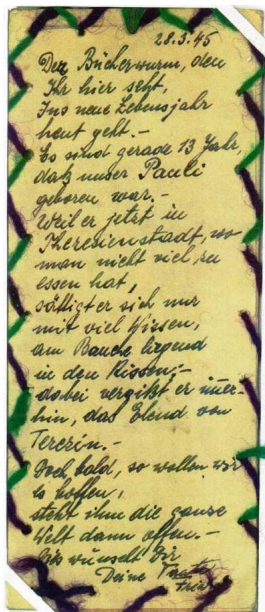
V bloku L 235 bydleli Olomoučáci. Setkal jsem se tam se Zuzkou Beckmannovou, byla ubytovaná spolu s Editou Weissovou na kryté terase, ležely tam na zemi. Bylo jim tehdy tak sedmáct osmáct let. Pak tam byla paní Fallová z Kroměříže a další ženy z Olomouce. Setkal jsem se tam také s Milošem Gutem, dnes Dobrým. Blok L 235 měl jako vedoucího, Hausälteste, pana Emila Guta, Milošova tatínka. Já jsem mu jako kluk dělal ordonance. Pověřoval mě, abych něco někomu vyřídil, dával mi drobné úkoly. Dostal jsem za to od něho nakreslené blahopřání k jedenáctým narozeninám. Když jsem po letech zase

já dal to blahopřání Milošovi k jeho narozeninám jako upomínku na jeho otce, byl nadšený a říkal, to jsem kreslil tatínkovi já.

Na posledních pár týdnů před osvobozením jsme se ubytovali na půdě tereziánského pivovaru, to jsme se už sešli všichni tři, já, tatínek a maminka. Napřed tam odešel tatínek, protože Sudetská kasárna, kde bylo asi pět tisíc práce-schopných mužů, Němci jednoho dne vyklidili. Všichni se museli během jednoho dne vystěhovat, tak se ubytovali, kde se dalo, obsadili většinou půdy v prázdných objektech. Kasárna obsadilo Gestapo a přestěhovali tam ústřední archiv Gestapa z Berlína.

V březnu 1945 mi k mým třináctým narozeninám blahopřála blízká přítelkyně, nevlastní teta Bedřiška (Frída) Löwyová, měla mě moc ráda. Ve svých verších mě vylíčila jako knihomola, který se místo jídlem sytí vědomostmi. V závěru vyjádřila naději, že se mi brzy otevře svět. To bohužel neplatilo pro ni. Po válce sice žila v Praze, nějakou dobu jsme si ještě psali, ale jednoho dne jsme dostali zprávu od její sestry, že se oběsila.

Osvobození

O tom, co se děje za hradbami Terezína, jsme věděli. Sledoval jsem zprávy o pohybu fronty, které do Terezína prosakovaly, věděl jsem, kde je Smolensk a Charkov. Zprávy přicházely od lidí, kterým se podařilo sehnat a ukrýt rádio. Jedno bylo na kostelní věži u Hanuše Neumanna, olomouckého hodináře. V Terezíně mu svěřili věžní hodiny a tam sestrojili nějaký jednoduchý přijímač, krystalku. Pan Neumann měl výsadní postavení, podařilo se mu proto uchránit syna Pavla před transportem, starší Ervín ale prošel Osvětími.

Na jaře 1945 jsme už nebyli odkázáni jen na ústně šířené zprávy. Věděli jsme, že se fronta blíží, dělostřelbu už bylo slyšet. Sovětská letadla bombardovala silnici pár metrů od nás, nemluvě o svazech Američanů, co nad námi lítali každý den. Situace byla ke konci už silně napjatá, měli jsme strach, aby nás nezlikvidovali. Nějaké takové pokusy byly.

Terezín byl osvobozen 8. května večer. Na půdě pivovaru, kde jsem byl ubytovaný, byly bývalé sýpky s obrovskými krovky a ventilačními komíny. Do jednoho asi sedmi či osmi metro-

Blahopřání Frídy Löwyové k Pavlovým třináctým narozeninám

vého komína jsem jako kluk lozil, byly tam stupačky. Shora jsem se pak díval, co se děje za hradbami.

A právě tehdy, 8. května k večeru, jsem uviděl sovětská vojska přijíždět k Terezínu. Tak jsem osvobození prožil nahoře na komíně tereziánského pivovaru. Rychle jsem se spustil dolů a informoval jsem všechny, co o tom nevěděli. Pak jsme tam byli ještě měsíc v karanténě, do začátku června.

Tatínek pracoval pořád ještě v krematoriu, protože vypukl skvrnitý tyfus a mrtvých přibývalo. Maminka pomáhala při ošetřování nemocných i s úklidem.

Někteří ale, bez ohledu na karanténu, odešli, jako třeba moje tři tety, tatínkovy sestry. Žily v Olomouci, vdaly se za nežidy, a do Terezína přišly až ke konci, jen na pár měsíců. Doma nechaly děti, o kterých neměly zprávy, proto se na nic neohlížely a co nejdřív odešly.

Do Terezína přijeli čeští lékaři a pracovníci Červeného kříže. Všichni se snažili epidemii potlačit, i sovětští zdravotníci. Ale dost lidí ještě po skončení války v Terezíně umřelo. I z řad ošetřovatelek.

Návrat domů

Vraceli jsme se domů osobním vlakem, někdo zorganizoval vlak na Moravu, který zastavoval podle potřeby, když chtěli lidé vystoupit. Byla to strašná cesta, trvala dva nebo tři dny. Jeli jsme přes Prahu, jednou na nás vletěli Rusi se samopaly. Židi mezi sebou mluvili německy a oni to zaslechli. Začali řvát: „Germánci, germánci!“ Podařilo se je zklidnit, ale vysvětlujte takovým klukům, kteří v životě nebyli v Evropě, o co jde.

V Olomouci jsme šli do Hodolan, do Ostravské ulice, náš byt byl obsazený. Nikoho ze známých jsme nenašli. Pamatuji si, že jsem seděl na kraji chodníku a díval se před sebe, nikdo tam nebyl, sem tam nějaký rozbitý dům.

Těšil jsem se domů, ale příchod nebyl nijak veselý. Ve snu mě nenapadlo, že mí kamarádi, co odjeli na Východ, se nevrátí. Mysleli jsme si, že během měsíce se budou všichni vracet, že se vrátíme do normálního života. To se bohužel nestalo.

Nakonec jsme šli k jedné tatínkově sestře, která z Terezína odešla dřív a už byla doma. Pobyli jsme u ní několik dní, jinak bychom museli do sběrného tábora v Pöttingeu.

Tatínka lidi z Hodolan znali, tak šel na revoluční národní výbor a žádal o byt. Pridělili byt po Němcích na Praskově ulici. Byt to byl vykradený, chyběla i vana v koupelně, všecko, co se dalo odmontovat, bylo pryč. To ale neodvezli Němci, to vyrabovali místní revolucionáři. Potom jsme čekali léta, než nám dala domovní správa vanu a kotel na uhlí.

Portrét Pavlovy maminky nakreslila na rozloučenou její kolegyně, německá Židovka ze slidárny.

Ještě před odjezdem z Terezína jsme se ohlásili paní Emě Půlpánové, že jsme přežili. Zachovala se ohromně. Jejího muže popravili, ale nenašli u ní nic z našich věcí. Rodiče se s ní rozdělili, nechali jí většinu obrázků a vzali si jenom nejnnutnější věci.

Tatínek začal pracovat jako úředník u národní správy, pak se vrátil ke své profesi prodavače - byl vyučený prodavačem textilu.

Potom si ale zlomil v Ostravě nohu. Ležel několik týdnů, měl zlomený krček, tehdy se to nedalo operovat, tak mu to špatně srostlo, zároveň měl potíže s cévami.

Pak ještě prodával nějakou dobu v bazaru, ale to už chodil o holi. Poměrně brzy zemřel, v roce 1958. Maminka byla většinou doma, někdy chodila pomáhat do obchodu, kde tatínek prodával.

Přes prázdniny jsem si spočítal, do které třídy podle věku asi patřím; vyšla mi třetí měšťanka. Tak jsem se začal orientovat, co asi se tam budu učit. Tatínek začal po známých půjčovat staré učebnice, nosil mi fyziku a chemii, početnici a já jsem to přes prázdniny do sebe nasoukal. Přihlásit jsem se šel do školy v Hálkově ulici, z které jsem před třemi lety odcházel do transportu do Terezína.

Znovu do školy

1. září 1945 jsem nastoupil do třetí měšťanky a bylo to. Nikdo se mě na nic neptal.

Úroveň třídy byla nízká, spolužáci byli děti převážně z dělnických rodin, řekl bych, že vzdělání se v těch rodinách moc nepěstovalo. Že byly nějaké koncentráky, to je nezajímalo. Věděli jen, že jsem byl zavřený. Já jsem jim říkal, jak to, že jste tak blbí, že vás doháním, když jste se tady po celou dobu učili? Válečná výuka, zvláště v těchto školách, za moc nestála. Byla přerušovaná poplachy nebo brigádami či sběrem starého papíru.

Ze začátku jsem měl ze školy trochu strach, ale brzy jsem zjistil, že to klidně zvládnu. Také jsem se hrozně snažil, protože jsem se pět roků neučil, pro mě to bylo novum. Všechno jsem hltal, zajímalo mě to. Po roce jsem se přihlásil na gymnázium, maminka mě k tomu přemluvila. Volba padla na reálku na třídě Jiřího z Poděbrad.

Při přijímacích zkouškách byla plná třída kluků, rozdali nám papíry. Potom tam přišla nějaká kantorka, říkala, je tady nějaký Pavel Repper? Řekla mi, že jsem osvobozen od přijímaček, že můžu jít domů, že jsem přijat. Nikoho jiného domů nepustili, takže mi asi dali z měšťanky dobré doporučení. Měl jsem skoro samé jedničky, snad dvě tři dvojky. Na reálném gymnáziu už to tak snadno nešlo. Vzpomínám si na paní profesorku Králíkovou, manželku literárního vědce Oldřicha Králíka, ta byla několik let moje třídní. Zajímala se o můj pobyt v Terezíně, chtěla vědět, co se tam dělo. Také mě učil doktor Josef Birgus, učil tehdy filozofii. Toho jsem měl moc rád. A ještě si vzpomínám na profesora Miloslava Zedka. Toho nacisti jako komunistu zavřeli. Byl strašně alergický na to, když někdo pochyboval o komunismu, protože si odeděl několik let. Když někdo řekl něco, s čím nesouhlasil, tak se strašně vztekal. Později přešel na Přírodovědeckou fakultu UP.

Vysokoškolské studium

Od mládí mě zajímala technika, tak jsem se po maturitě přihlásil s několika spolužáky do Brna na stavařinu. Bylo to v roce 1951, když právě v Brně zrušili Vysoké učení technické a celou techniku přebírala Vojenská akademie Antonína Zápotockého. Vojáci chtěli převzít strojařinu a elektrotechniku, ale stavařinu nechťeli. Ze stavební fakulty se stala samostatná Vysoká škola stavitelství. To nás od vojáků zachránilo. Obě školy fungovaly vedle sebe, učitelé byli stejní, přecházeli z jedné školy do druhé, jen si museli oblékat a zase svlékat uniformy. Když jsem skončil a promoval, tak zase zrušili vojenskou školu a bylo obnoveno VUT.

Specializoval jsem se na vodní stavby, vodní hospodářství. To bylo od vojáků nejdál. Měl jsem pohovor s nějakým plukovníkem, který mě přemlouval, abych jako bývalý vězeň bral mír vážně, že bych měl jít na vojenskou školu. Tak jsem mu řekl, že jsem už odmalička tíhl k vodním stavbám, že jsem už v dětství studoval kanál Dunaj-Odra a rád bych se jednou podílel na jeho realizaci. Začal strašně řvát, říkal, to je zajímavý, že najednou mají všichni takový zájem o vodní stavby. Pak mě vyhodil a měl jsem pokoj.

Po promoci jsem šel na umístěnku do Pardubic. Mohli jsme si vybírat, tak jsem si vybral aspoň město, které je na trase Olomouc-Praha, abych mohl jezdit domů rychlíkem. Po celý rok, který jsem strávil v pardubickém Agroprojektu, jsem pracoval na tom, aby mě pustili; umístěnka byla na tři roky. Pustili mě s podmínkou, že musím zase do Agroprojektu, tak jsem nastoupil do tohoto podniku v Olomouci. Znal jsem to tam, protože jsem tam chodil každé prázdniny brigádníčit a absolvoval jsem tam také praxi. Pracoval jsem tam do roku 1960. Když potom v Olomouci vznikla pobočka Vítkovických staveb, tak jsem přešel tam.

Členství v Židovské obci Olomouc

Všichni jsme se dobře znali, ale do obce jsem nechodil. Jen o prázdninách jsem se několikrát zúčastnil ozdravného pobytu v Ostravici. Maminka za mě vždycky zaplatila členský příspěvek. Na obci se scházela se svými známými, několika staršími dámami, při sušenkách a čaji. Já jsem tam chodil, jen když mě potřebovali nebo mi půjčili knížku. Měl jsem pocit, že bych jim tam se svým věkem zavazal, chodili tam spíš lidi ve věku mých rodičů. Ale jako člen

Ing. Pavel Repper

obce jsem byl vedený po celou dobu. Když byla brigáda na hřbitově, tak jsme šli s Ervinem Neumannem a s těmi mladšími.

V roce 1990 se obnovoval život olomoucké obce v nových podmínkách. Ema Donathová, předsedkyně obce, mě přemlouvala, abych přišel. Scházeli jsme se u ní v bytě. Zaměřoval jsem se na technické záležitosti - přemýšleli jsme, kde se usídlíme, jestli něco postavíme. Tak jsem spočítal, kolik potřebujeme místností, kolik metrů čtverečních, co by to stálo; dělal jsem různé technické náčrtky. Byl jsem u toho, když se formovala představa, kolik nás bude, kolik potřebujeme pracovníků na obci, jestli potřebujeme jednu kancelář nebo dvě. Šlo o to, abychom to vůbec rozjeli. Pak jsem už neměl moc času, když moje žena vážně onemocněla, musel jsem se o ni starat. Když pak umřela, tak mi řekli, podívej se, až se trochu vzpamatuješ, tak můžeš nastoupit. Tak jsem nastoupil, a byl jsem několik volebních období v představenstvu obce.

Zpracoval Tomáš Hrbek